

RAZGLEDI

GEOGRAFSKE DILEME

AVTOR

dr. Igor Vrišer

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
igor.vriser@guest.arnes.si

UDK: 910.1(497.4)

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Geografske dileme

Avtor ocenjuje uspehe in slabosti tretje generacije slovenskih geografov, delujočih med letoma 1945 in 1990, ki jim tudi sam pripada. Med dosežke je treba uvrstiti povečanje števila in kadrovske širitev geografskih znanstvenih inštitutov in kateder, zvečan obseg publiciranih znanstvenih del, dokončanje in natis temeljnih geografskih sinteznih del o Sloveniji, sledenje svetovnemu razvojnemu toku geografije ter vključevanje v mednarodne geografske kroge.

KLJUČNE BESEDE

Slovenija, geografija, geografi, geografske ustanove, geografske publikacije

ABSTRACT

Geographical dilemmas

The author assesses the strengths and weaknesses of the third successive group of Slovenian geographers, active between 1945 and 1990, which he himself belongs to. Their achievements include increases in the number and staffing of geographical research institutes and departments, a greater volume of published research, following global developmental trends in geography, inclusion in international geographical circles, and the completion and publication of basic Slovenian synthetic works on geography.

KEYWORDS

Slovenia, geography, geographers, geographical institutions, geographical publications

Uredništvo je prispevek prejelo 1. februarja 2007.

1 Uvod

Ob prelomu stoletja, iz dvajsetega v enaindvajseto, je v glavnem zaključila svojo dejavnost tretja generacija (ali prva povojna generacija) slovenskih geografov. To je prilika, da poskusimo napraviti krajši obračun uspešnosti njenega delovanja in da se obenem ozremo na možnosti in dileme, ki se zastavljajo pred sedanjo slovensko geografijo in njene nosilce. Ker tudi sam pripadam tej generaciji in sem bil s štiridesetletno zaposlitvijo na geografskem oddelku Filozofske fakultete v Ljubljani več ali manj udeležen pri njenem delovanju, naj mi bo dovoljeno, da izrečem nekaj misli, kritičnih pripomb in pobud, ki jih ponavadi zapišemo ob takih priložnostih. Ne gre za nikakršno sistematično in dokumentirano kritično analizo, ampak le za vrsto strokovnih razmislekov, ki se zastavljajo sedeminsedemdesetletniku po upokojitvi.

2 Tretja generacija

Tretja generacija slovenskih geografov je zajela diplomante, ki so doštudirali v prvih desetletjih po 2. svetovni vojni. Sledila je prvi, najstarejši, ki se je šolala še na tujem, in drugi iz obdobja med obema svetovnjima vojnama in že na ljubljanski univerzi izšolanih geografov (Ilešič 1972; Gams 1989). Prva je kljub maloštevilnosti postavila temelje slovenske znanstvene geografije, za kar ima največ zaslug akademik Anton Melik (Gams 2006) in še nekateri (V. Bohinec, J. Rus, F. Orožen, S. Rutar). Ogledalo njene uspešnosti je bila nedvomno »Melikova Slovenija«, znanstveno in obenem poljudno napisano delo, ki je marsikoga, tudi mene, prevzelo in pritegnilo med geografе. Naslednja, druga generacija je bila že številnejša. Kljub skromnim materialnim razmeram na ljubljanski univerzi v času kraljevine Jugoslavije, so se začele oblikovati posamezne geografske vede. Za to imata veliko zaslug akademika Anton Melik in Svetozar Ilešič (Vrišer 1999), ki sta postavila temelje geomorfologiji in klimatologiji oziroma hidrogeografiji, antropogeografiji in historični geografiji. Ilešičev poseben dosežek pa je bilo oblikovanje regionalne geografije sveta, ki se je po vsebinski in stilni izbrušenosti kosala s podobnimi svetovnimi izdajami. Drugi pomembnejši predstavniki te generacije so bili C. Malovrh, D. Furlan, R. Savnik, F. Plalina in še nekateri.

Nastop tretje geografske generacije, ki ji namenjam te vrstice, je v številnih pogledih sovpadal s po letu 1946 uveljavljenim socialističnim družbenim redom. Osemdeseta in devetdeseta leta, ko je prišlo do restavracije kapitalizma, pa bi bilo njeno zaključno obdobje. Socialistični družbeni red je vpeljal številne nove in v marsičem svojstvene odnose tudi na znanstvenem področju. Če odštejemo prva povojna leta, ki so bila izjemno težka zaradi pomanjkanja, bede, gospodarske nerazvitosti in surove politizacije družbenega življenja, so se razmere v poznejših obdobjih postopoma izboljševale. To se je v geografiji kazalo v nastajanju novih geografskih inštitutov (Inštitut za raziskovanje krasa v Postojni (1947), Geografski inštitut ZRC pri SAZU v Ljubljani (1946), Inštitut za geografijo pri Univerzi v Ljubljani (1961), kateder (za ekonomsko geografijo pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani), novih geografskih oddelkov: na Pedagoški akademiji v Ljubljani (1947/1988), na Pedagoški fakulteti v Mariboru (1961/1986) (Gams 1986), v krepitvi geografskih pozicij v šolstvu in večanju števila zaposlenih geografov v pedagoških in, kot novost, tudi v nepedagoških poklicih. To je odpiralo tretji generaciji razmeroma zadovoljive zaposlitvene in raziskovalne možnosti. Neugodna je bila sprva znatna zaprtost v mejah tedanje Jugoslavije in redkost stikov s tujino, pičlost finančnih sredstev in zavirajoči pritiski nerazvitih republik in pokrajin, ki so raje, kot da bi sledile znanstvenemu razvoju, vztrajale na doseženem. Vendar z vztrajnostjo, prodornostjo in izvirnostjo se je dalo obiti marsikatero težavo. V kasnejših obdobjih, v šestdesetih letih, so se tudi stiki s tujimi geografskimi inštituti poglobili in v številnih primerih postali redni in dolgoročni. »Jugoslovanski socialistični eksperiment« je bil kar dolgo povojno obdobje zanimiv za razviti kapitalistični zahod. Prav geografske raziskave so na nazoren način pojasnjevale in ilustrirale njegove socialnoekonomske in prostorske učinke. Ob tem je bilo včasih težko pojasniti različne svojstvenosti družbenoekonomskega

sistema in njegovih vplivov, na primer pojem družbene lastnine, vloge občin (komun), forsiranje industrializacije in še posebej težke industrije, zaplete zaradi pestre etnične in religiozne sestave, kakšna je bila stopnja brezposelnosti itd.

Slovenska geografija se je v tem štiridesetletnem povojnem obdobju ne le materialno temveč tudi vsebinsko in metodološko poglobila in razširila. Oblikovale so se številne za takratne slovenske razmere nove geografske znanstvene panoge, ki jih pred tem ni bilo, ali pa so obstajale na amaterski ravni, kot so preučevanje krasa, raziskovanje geomorfološkega razvoja, poledenitve, klimatoloških pojavov, rečnih režimov, demografskih in socialnih gibanj (dnevne migracije zaposlenih, deagrarizacija, industrializacija), ter študij podeželja, mestnih naselij, etničnih manjšin in političnogeografskih razmer. Od sedemdesetih let dalje se je poseben pomen pripisovalo nekaterim novim spoznanjem in usmeritvam: varstvu okolja, socialni in politični geografiji, turizmu in prostorskemu urejanju. Ob koncu tega obdobja so v devetdesetih letih izšla tri obsežna sintezna dela: Geografski atlas Slovenije (Fridl, Kladnik, Orožen Adamič, Perko 1998), Geografija Slovenije, splošni del (Gams, Vrišer 1998), in regionalni orisi posameznih delov Slovenije v Slovenija – pokrajine in ljudje (Perko, Orožen Adamič 1998). Lahko rečemo, da je slovenska geografija v drugi polovici 20. stoletja v pretežni meri uspešno sledila svetovnemu razvoju.

Očitnih pa je bilo tudi nekaj pomembnih slabosti, ki niso bile značilnost zgolj slovenske geografije, ampak so v dobršni meri sodile med »izvirne grehe« celotne sodobne geografske vede. Predvsem se je premalo naredilo na temeljnem geografskem problemu: kako znanstveno razložiti, izmeriti in utemeljiti povezanost geografskih elementov in faktorjev, ki tvorijo soodvisno celoto v naravi in družbi, to je v pokrajini. Močno je namreč prevladoval analitičen pristop in z njim vred drobljenje geografije na panoge oziroma na obravnavanje zgolj posameznih pojavov ali celo zgolj nekaterih njihovih sestavin. To je imelo za posledico pomanjkljivo in vprašljivo dokumentiranost geografskih spoznanj in zakonov, pogosto zahajanje na negeografska področja, povzemanje iz negeografskih študij ali zapiranje v ozke strokovne kroge. Druga ključna slabost geografije je bila, da so glede na zgoraj navedeno nedorečenost geografski izsledki le v manjšem obsegu postali zanimivi in uporabni za praktično življenje, kar ocenjujem kot njeno največjo pomanjkljivost. Zaradi tega je bila geografija še daleč od cilja postati temeljna (inženirska) veda o zemeljskem površju (prostoru ali pokrajini ali geografskem okolju), katere izsledki bi bili uporabni v vsakdanjem praktičnem življenju ali pri načrtovanju družbenega razvoja. Tak »inženirski« pristop bi nedvomno spodbudil raziskovanje ter pripomogel k razvoju novih znanstvenih metod in meril, kar bi zmanjšalo doslej prevladujočo usmerjenost geografije k splošnim informacijam in faktografiji. K tej nemoči so veliko prispevali pomanjkljivi podatki in nedodelane metode ter redke in nepopolne meritve. Zato so v geografiji pogosto prevladovali dolgovezni opisi in iz drugih ved prevzeti komentarji. Njihova vrednost pa je postajala v 2. polovici dvajsetega stoletja, v času splošne znanstvene racionalizacije in zahtev po izviranosti in dokazljivosti, čedalje bolj vprašljiva in anahronistična (Vrišer 1990).

Poleg teh dveh temeljnih slabosti je bilo mogoče zaznati še druga nerazrešena vprašanja o smiselnosti, ustroju in urejenosti geografije, o katerih bi bilo treba temeljiteje spregovoriti oziroma poiskati ustrezne rešitve. Naj navedem nekatera.

3 Dileme

Že skraja se je zastavljala dilema, ali naj geografija išče smisel svojega obstoja v spoznavanju predvsem splošnih (občih) zakonitosti, ki vladajo na zemeljskem površju (na primer klimatski tip, preobrazba podeželja z deagrarizacijo), ali pa naj v čim večji meri upošteva posebne regionalne ali celo mikroregionalne razmere in pojave (na primer pojav burje ali toplotnega obrata, oblikovanje socialnega sloja delavcev-kmetov na podeželju). Slednje so nedvomno nad vse pomembne, saj izražajo »duh kraja« (*genius loci*) ali regije, a nas pri oblikovanju splošnih zakonitosti pogosto odvrta od širšega bistva in osredotočajo našo pozornost tako rekoč na »izjeme«. Treba je priznati, da to dilemo, ki spremlja sodobno

geografijo že od njenih začetkov v času Humboldta v 19. stoletju do danes, ni uspelo zadovoljivo rešiti, čeprav so se je geografi zavedali (Vrišer 2002, 73–85). Posledica je, da v geografiji zelo težko oblikujemo splošno geografijo sveta ali velikih regionalnih območij, ki bi na sistematičen način podajala poglobljene geografske zakone, njihove zveze in učinke (kot to na primer uspeva v biologiji). Več možnosti nudi regionalnogeografski pristop, pri katerem s podrobno analizo manjših regij, s primerjavo med regijami ali z njihovim združevanjem postopoma pridemo do regionalnih orisov večjih pokrajinskih enot. Obenem se nam pri tem izluščijo poglobljene geografske faktorji in zakoni. Vendar je to dokaj počasen način, pri katerem predpostavljamo, da razpolagamo s sistematskimi preučitvami manjših regionalnih enot. Tudi v slovenski geografiji se je ta razdvojenost med splošno in regionalno geografijo, med občim in posebnim, občutila in je večidel potekala v korist oblikovanja občegeografskih dognanj na ravni regij.

Med vprašanji, ki so bila v zadnjih letih vse prevečkrat zapostavljena, je treba navesti filozofijo geografske vede ali z drugo besedo njeno »idejnost«. Kot primer naj navedem, da kljub obilici geografskih priročnikov še vedno pogrešamo preprosto in bolj ali manj enotno definicijo geografije, ki bi bila sprejemljiva za večino. Prav tako se še vedno zastavlja vprašanje razmejitve proti drugim vedam. Zanemarjanje sintetičnega in prostorskega pristopa v geografiji in dajanje prednosti analitičnemu je to nedorečeno problematiko vedno znova obnavljalo. Idejnih razprav je bilo v petdesetih in šestdesetih letih veliko, po sodbi marsikoga celo preveč. Ukvarjale so se z delitvijo geografije na fizično in ekonomsko (družbeno) ter s problemom, kam umestiti v znanstveni klasifikaciji na primer geomorfologijo, regionalno, ekonomsko in socialno geografijo. V zadnjih desetletjih pa se je to tematiko zanemarilo. Pravzaprav je po obetajočih razglabljanjih v sedemdesetih letih o uporabi modelov v geografiji (Haggett 1973), sodobni in dinamični marksistični interpretaciji geografske razlage (Harvey 1969) in aplikaciji »logičnega pozitivizma« (F. Schaefer) nastopila suša in v tej praznini so se začela uveljavljati različna, pogosto povsem opurtuna stališča v smislu, da je pač geografija vse tisto, kar počno geografi.

Med načelnimi vprašanji o nadaljnjem razvoju geografije se jih je veliko nanašalo na tako imenovano »kvantifikacijo« geografskih dognanj (W. Bunge, R. Chorley, T. Hägerstrand, P. Haggett, R. Morrill in drugi). V sodobnosti si pač v naravoslovju ne moremo zamišljati formulacije znanstvenih izsledkov brez eksaktnih meritev, ki jih je mogoče kadarkoli ponoviti in tako znanstveno ugotovitev preizkusiti in overiti. To stališče se čedalje bolj uveljavlja tudi pri preučevanju družbenih pojavov. Če hoče geografija obdržati znanstveni značaj, se bo morala slejkoprej sprijazniti s to paradigmo in ugrizniti v kisló jabolko matematizacije in eksaktnih meritev. V nasprotnem ji grozi, da bo le še informativna dejavnost, ki se bo kosala z informacijskimi mediji pri prikazovanjih posameznih dežel, svojih kultur ali atraktivnih naravnih pojavov. Pravzaprav se to že dogaja; na nekaterih univerzah v ZDA in Evropski uniji so geografske katedre ukinili, ali pa so geografijo preoblikovali v nekakšen splošnoizobraževalni predmet. Z njim se skuša zapolniti »geografsko vrzel«, saj ugotavljajo, da bodočim gospodarstvenikom ali uradnikom pogosto manjkajo najosnovnejši pojmi in predstave o državah, reliefu, podnebjju, mestih itd. ne le tujih, ampak celo domačih pokrajin. Pravzaprav je presenetljivo, kako vodilni uslužbenci v državni upravi pogosto površno poznajo regionalne razmere, čeprav odločajo o gospodarskih in negospodarskih naložbah in s tem o razvoju celih pokrajin, da ne omenjamo dejstva, da veliko pokrajin sploh niso nikoli obiskali. Celó v miniaturi Sloveniji se to dogaja!

Zgoraj navedene ugotovitve odpirajo tudi staro vprašanje, ali priznati geografiji značaj nacionalne vede, kot je to primer z zgodovino. Če že menimo, da mora bodoči odrasli Slovenec poznati Celjske grofe, Marijo Terezijo, marčno revolucijo, bitko pri Custozzi ali majniško deklaracijo, se upravičeno sprašujemo, zakaj ne bi obvezno obvladoval tudi malo več domoznanstva, pa ne le zato, da ne bi zašel na kakšnem cestnem križpotju, ampak da bi znal utemeljevati obstoj slovenske države, vrednotiti njeno pestro pokrajinsko sestavo in opozarjati na regionalne posebnosti (na primer razlike med Goričkim, Kočevskim in Vipavsko dolino). Poglobljena geografska razlaga pa bi šolarjem in študentom privzgojila tudi bolj celovito, sintetsko razumevanje zemeljskega površja, kar je v ekološko prizadetem in globaliziranem svetu čedalje bolj nujno.

Za uspešno geografsko interpretacijo je poleg ozkega strokovnega znanja nujna tudi široka splošna izobrazba (pred podobnim vprašanjem so tudi na primer zgodovinarji). Nedvomno je za poznavanje in interpretacijo naravnih in družbenih pojavov in njihovega razvoja nad vse koristno, če poznamo na primer geološke, vegetacijske, zgodovinske ali sociološke razlage, saj olajšujejo razumevanje in nas obvarujejo pred sicer strokovno pravilno, vendar pogosto preozko ali pa preveč posplošeno razlago. Podoben pomislek se pojavlja v zvezi s poznavanjem geografske toponomastike, ki sama po sebi ne pogloblja geografskega znanja, vendar ali si lahko predstavljamo zdravnika, ki ne bi poznal imen organov in kosti, ali biologa, ki ne bi poznal imen rastlin in živali.

V zadnjih letih se geografi srečujejo še z enim akutnim problemom. Množične pojave, kot so klimatski ali hidrografske pojavi, prebivalstvo in njegove strukture ali proizvodnja, je mogoče eksaktno preučevati le z uporabo posebej zbranih statističnih podatkov. Zaradi čedalje pogostejšega zapiranja podatkov oziroma omejevanja njihove rabe se pred geografem postavlja življenjsko vprašanje, kako priti do osnovnih podatkov, ko statistični uradi, sledeč napotkom Eurostata o zaščiti individualnosti podatkov, omejujejo njihovo javno dostopnost, ustanove (agencije) in podjetja pa poleg izgovora o tajnosti podatkov pogosto postavljajo tudi razne omejitve in zahteve po odškodnini za njihovo uporabo. Te ovire se še stopnjujejo, ko skušamo dobiti podrobnejše podatke na krajevni ali mikroregionalni ravni. Geografi, pa tudi strokovnjaki nekaterih drugih ved, bodo morali glede na takšne razmere čedalje pogosteje posegati po vzorčenju kot sicer manj zanesljivemu, a v danih razmerah velikokrat edinemu viru podatkov. Seveda se ob tem zastavlja vprašanje, kakšen smisel ima obsežno zbiranje statističnih podatkov, če so javnosti dostopni le v okrnjeni ali sumarni obliki. V določenem smislu nas razmere spominjajo na začetke statistične službe v 19. stoletju, ko so bili podatki državna tajnost (na primer *Taffeln zur Oesterreichischen Statistik*), ali na »strogo zaupnost« podatkov v socialističnih državah po drugi svetovni vojni. Očitno je, da se bodo številna geografska dognanja in znanstveni sklepi morali oblikovati na podoben način, kot je primer v ekonomiji, kjer ne moremo doseči znanstvene eksaktnosti, kot je značilna za fizikalne, kemične ali biološke vede, lahko pa oblikujemo znanstveno misel na stopnji modela, paradigme ali teorije.

Druga polovica 20. stoletja je prinesla v svetovni znanosti in tudi v geografiji izreden razmah znanstvene publicistike. Kako velik je bil napredek, najbolj prikazuje podatek, da je na začetku obdobja izhajala v Sloveniji ena sama geografska revija: Geografski vestnik, v petdesetih in šestdesetih letih pa so se ji pridružili Geografski zbornik, Geographica Slovenica, Geografski obzornik ter kasneje še Dela in Geografija v šoli. K temu je po eni strani veliko doprineslo znižanje tiskarskih stroškov, po drugi pa težnje znanstvenikov, da si z objavljanjem raziskovalnih dosežkov utrdijo oziroma izboljšajo svoj poklicni položaj. Upoštevati je tudi treba, da je naraslo število znanstvenega kadra. Vse to je imelo za posledico izreden porast objavljenih razprav, knjig in referatov. V tej množici znanstvenih poročil se je čedalje težje znajti, razlikovati pomembne prispevke od manj pomembnih in se zanešati na objavljene podatke. Uredniki in uredniški odbori so zaradi tega postavljeni pred težko in nevhvaležno nalogo, kako obvladati to poplavo, ki ni samo množična, ampak tudi čedalje bolj strokovno specializirana. Posledica je, da, žal, narašča premalo kritično objavljanje. Znanstveni časopisi pa se razlikujejo glede na strogost redakcije in zanesljivost uporabljenih podatkov. Pocenitev tiska je po drugi strani omogočila veliko bolj razkošno opremljenost publikacij z barvnimi slikami in fotografijami, kar je bilo še pred dvajsetimi leti zgolj »po-božna želja«. Pogosto pa je težišče sploh na opremi in ne na vsebini, kar za resne znanstvene publikacije večidel ni sprejemljivo. Ta pavšalna ocena velja tudi za slovensko geografsko publicistiko, ki se je v minulih desetletjih izredno povečala in popestrila.

Zanimivo je, da naraščanju znanstvene geografske publicistike v Sloveniji ni sledilo tudi objavljanje poljudnoznanstvenih del. Prav za prav je to vrzel zapolnjeval edino Geografski obzornik. Smiselno lahko med tovrstna dela uvrstimo tudi nekatere statistično-geografske priročnike (Zrimec, Potočnik 1951; Natek, Natek 1998, 1999). Močno se je zmanjšalo število izvornih poljudnih del, kot so bili pred vojno Kunaverjevi (Kunaver 1922) prikazi krasa ali Seidlova študija o Kamniških oziroma Savinjskih Alpah (Seidl 1908) ali zgodovinsko-geografski orisi slovenskih dežel, objavljeni pri Slovenski matici (Slovenska

zemlja). Ali je to zanemarjanje imelo vzrok v podcenjevanju poljudnoznanstvenih prikazov, ali pa se ga je odklanjalo kot nepomembnega ali celo preživetega, ni razvidno. Zmotna predstava je, da je poljudno pisanje manj zahtevno. Nasprotno, preprosto, logično in vsakomur razumljivo besedilo terja od avtorja veliko naporov in znanja, včasih celo veliko več, kot pa v strokovni »latovščini« napisane razprave. Da na trgu pogrešamo takšna dela, najbolj izpričujejo številni regionalni orisi izpod peresa negeografov (na primer Svet na dlani B. Ferfile). Vsekakor je slovenska geografija s tem zanemarjanjem poljudnoznanstvenih prikazov izgubila znatno število bralcev in simpatizerjev.

Nekatere dileme se odpirajo glede univerzitetnega pouka geografije. Kot majhen narod smo zno-va in znova pred odločitvijo, ali nuditi študentom celovit in sistematičen pregled geografije, ali, nasprotno, prednašati le izbrana poglavja, predvsem tista, s katerimi se raziskovalno ukvarjajo učitelji in drugi znanstveni sodelavci na katedrah ali oddelkih. Ali drugače povedano: ali nuditi slušateljem poleg osnovne metodologije tudi obilo faktografije iz vsake geografske veje, ali pa se osredotočiti na geografsko znanstveno metodologijo in njeno aplikacijo. Za bodoče srednješolske učitelje geografije je prva varianta primernejša in ni čudno, da je na naših geografskih oddelkih prevladovala minulih štirideset let. Druga inačica je v bistvu klasična univerza, ki jo gojijo na vseh velikih univerzitetnih institucijah. Terja veliko samostojnega raziskovanja, seminarskega dela, specializacijo, primerno prilagoditev faktografije in veliko branja. Vrsto let so kot argument za prvo varianto navajali pomanjkanje domače znanstvene publicistike in neznanje tujih jezikov. V sedanosti to več ne drži: slovenskih geografskih publikacij je veliko in mlade generacije obvladujejo poleg angleščine še en tuj jezik.

Pedagoška usmeritev slovenske geografije je ohranjala že od samega začetka dvopredmetni (nekaj časa celo tripredmetni) študij geografije, to je v povezavi s še enim predmetom. Sprva je to bila kombinacija z zgodovino, kasneje pa tudi z drugimi predmeti (etnologijo, sociologijo, jeziki). Izkazalo se je, da je za študij geografije koristna povezava z zgodovino, zlasti poznavanje razmer v 19. in 20. stoletju, proti pričakovanjem pa se je obneslo tudi povezovanje s študijem jezikov, ki je omogočalo regionalno specializacijo (na primer strokovnjak za frankofonske dežele). Manj je uspelo povezovanje z naravoslovnimi vedami, še najboljše rezultate je dala povezava z geologijo. Za zaposlovanje v šolstvu je bila dvopredmetnost zelo ugodna, zlasti za službovanje na manjših šolah. Dobra stran je bila tudi širitev obzora diplomantov. Po drugi strani pa je dvopredmetnost pomenila, da se študij vsakega predmeta prepolovi oziroma, če upoštevamo še pedagoške predmete, zmanjša na približno 40 % od razpoložljivega učnega obsega. To za znanstveni razvoj glavne stroke, v našem primeru geografije, ni bilo spodbudno. Delitev na pedagoški in nepedagoški študij pa tudi še iz enega vidika ni najbolj uspela. Dogaja se, da je pedagoški študij zaradi obsega (dve vedi) zahtevnejši, nepedagoški pa zaradi manjšega obsega in manjše intenzivnosti lažji, čeprav bi moralo biti ravno nasprotno.

Bolonjska reforma visokošolskega študija je odprla še eno razvojno možnost: ali se zavzemati za poučevanje geografije kot splošnega izobraževalnega predmeta tudi na drugih fakultetah in visokih šolah (na primer na ekonomski, sociološko-politološki, obramboslovní, pomorski itd.). To bi sicer razširilo geografski avditorij, po drugi strani pa bi obstajala nevarnost zapostavljanja izvirnega raziskovanega dela in siromašenja vede, saj bi bilo težišče na posredovanju informacij in širjenju obzora, ne pa na proučevanju pojavov in procesov na zemeljskem površju.

4 Kako pa v prihodnje?

Glede na dokajšnjo preučенost Slovenije bi kazalo več pozornosti posvetiti tujim, zlasti manj razvitim deželam. Prvi skromni koraki v tej smeri so bili že narejeni (na primer Inštitut za raziskovanje krasa in raziskovanje kitajskega krasa). Znanja slovenskim geografom ne primanjkuje, potrebno je le več podjetnosti in samozavesti. Sodeč po skušnjah nekaterih drugih ved (na primer antropologov, arheologov, biologov, arhitektov) se da dobiti tudi potrebna finančna sredstva za terensko raziskovanje. Seveda je predpogoj obvladanje jezika dežele ali vsaj angleščine in skušnje pri terenskem delu.

Na koncu teh razmišljanj se mi zastavlja še vprašanje, kaj naj bi vseboval bodoči dolgoročni slovenski geografski raziskovalni program. Glede na uspešno publiciranje nekaterih obsežnih sinteznih del, bi se po mojem mnenju morali lotiti posebnih znanstveno-geografskih orisov Slovenije, kot so geomorfologija, hidrogeografija, klimatogeografija, biogeografija, ekonomska geografija, geografija prebivalstva, socialna geografija in geografija podeželskih in urbanih naselij Slovenije, oziroma nekaterih posebnih tem, kot so ekologija in varstvo okolja, historična, agrarna ali geografija podeželja itd. v Sloveniji. Kot primer takšnega uspešnega orisa bi navedel Gamsovo delo »Kras v Sloveniji« (2004). Na področju regionalne geografije pa bi prišli v poštev podrobnejši orisi manjših slovenskih pokrajin, npr. Gorenjske, Bele krajine, Pomurja, Mežiške in Mislinjske doline, Krasa itd. Kot primer takšne mikroregionalne razprave naj navedem Geografijo Občine Moravče M. Topole. (2003). Bilo bi neracionalno in zgrešeno, če bi opustili dolgoročni program in se zadovoljili s kratkoročnimi in sprotnimi raziskavami.

Glede na povedano si upam trditi, da je tretja generacija slovenskih geografov dokaj uspešno opravila svoje delo in odprla geografiji veliko novih možnosti. Bilo bi velika škoda, če bi mlajše generacije to dediščino zanemarile in se prenehale boriti za uveljavljanje geografskih načel, spoznanj, metod in prakse. Veliko število šolanih in diplomiranih geografov v zadnjih dvajsetih letih lahko zagotavlja nadaljnjo vsestransko rast te lepe in zanimive vede.

5 Viri in literatura

- Fridl, J., Kladnik, D., Orožen Adamič, M., Perko, D. (ur.) 1998: Geografski atlas Slovenije. Ljubljana.
- Gams, I. 1989: Geografija. Enciklopedija Slovenije 3. Ljubljana.
- Gams, I. 2004: Kras v Sloveniji v prostoru in času, Ljubljana.
- Gams, I. 2006: O pomenu Antona Melika za slovensko geografijo, Geografski vestnik 78-1. Ljubljana.
- Gams, I. Vrišer, I. (ur.) 1998: Geografija Slovenije. Ljubljana.
- Haggett, P. 1973: Geography, a Modern Synthesis. New York.
- Harvey, D. 1969: Explanation in Geography. London.
- Ilešič, S. 1972: Slovenska geografija v petdesetih letih Slovenskega geografskega društva, Geografski vestnik 44. Ljubljana.
- Ilešič, S. 1979: Pogledi na geografijo. Ljubljana.
- Kunaver, P. 1922: Kraški svet in njegovi pojavi, Ljubljana.
- Natek, K., Natek, M. 1998: Slovenija: geografska, zgodovinska, pravna, politična, ekonomska in kulturna podoba Slovenije. Ljubljana.
- Natek, K., Natek, M. 1999: Države sveta 2000. Ljubljana.
- Perko, D., Orožen Adamič, M. (ur.) 1998: Slovenija – pokrajine in ljudje. Ljubljana.
- Seidl, F. 1908: Kamniške ali Savinjske Alpe. Ljubljana.
- Slovenska zemlja. Opis slovenskih pokrajin v prirodnoznanstvem, statističnem, kulturnem in zgodovinskem obziru. Izdala Matica Slovenska. S. Rutar: Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska, 1892; S. Rutar: Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra, 1896; S. Rutar: Beneška Slovenija 1899; F. Orožen: Vojvodina Kranjska, 1902; M. Potočnik: Vojvodina Koroška, 1909; F. Kovačič: Slovenska Štajerska in Prekmurje, 1926.
- Topole, M. 2003: Geografija Občine Moravče. Geografija Slovenije 7. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1990: Aplikacija geografije za družbene potrebe. Geografski vestnik 62. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1999: Odprtje razstave o akademiku in univerzitetnem profesorju dr. Svetozarju Ilešiču, Geografski vestnik 71. Ljubljana.
- Vrišer, I. 2002: Uvod v geografijo. Ljubljana.
- Zrimec, S., Potočnik, D. 1951: Svet v številkah. Ljubljana.

6 Summary: Geographical dilemmas

(translated by Donald F. Reindl)

The author assesses the strengths and weaknesses of the third successive group of Slovenian geographers, active between 1945 and 1990, which he himself belongs to. Their achievements include increases in the number and staffing of geographical research institutes and departments, a greater volume of published research, following global developmental trends in geography, inclusion in international geographical circles, and the completion and publication of basic Slovenian synthetic works on geography. These works include *Geografski atlas Slovenije* (Geographical Atlas of Slovenia), general studies in the collection *Geografija Slovenije*, and regional outlines of individual parts of Slovenia in the volume *Slovenija – pokrajine in ljudje* (Slovenia: Regions and People).

In contrast, the treatment of certain theoretical and methodological issues has been less successful or even unsatisfactory. This includes the definition and role of geography and its boundaries compared to related disciplines. The relationship between general and regional geography also remains to be worked out, which is reflected in the latter's methodological stagnation. Geography has not succeeded in becoming an applied discipline dealing with the Earth's surface (i. e., space and the geographical environment). Too little has been done in the quantification of geographical discoveries because at present it is impossible to imagine formulating research findings without precise measurements that could be scientifically verified at any time. Instead, geography faces the threat of continuing to be a merely informative activity competing with information media.

One must mention certain other weaknesses such as vagueness regarding the breadth of general education in geographical interpretation, mastery of toponomastics, critical evaluation of geographic journalism, and neglect of narratives written in the popular style. Limitations in the use of statistical material are creating increasing difficulties because data for small territorial units are generally inaccessible due to confidentiality.

The Bologna reform in higher education has posed the question whether the study of geography at universities should develop the theory, methodology, and body of facts of geography as a whole, or whether it should only serve as a general educational subject in the study of certain disciplines. Furthermore, should the study of geography at universities be adapted to teaching needs and thus be connected with the study of another topic (e. g., history, languages, or geology), thereby offering an overview of general and regional geography as a whole, or should students be primarily introduced to the theory and methodology of geographical study instead?

Given the research on Slovenia to date, the author concludes by advocating the production of general geographical treatises for individual areas (e. g., the geomorphology or economic geography of Slovenia) and the intensive study of small regional units, as well as research on less-studied regions and countries.